

Оксана В. Портна
**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНЮВАННЯ СУКУПНОГО
ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ**

У статті розглянуто різні методологічні підходи до оцінювання фінансового потенціалу суб'єктів господарювання. На основі проведеного аналізу запропоновано та обґрунтовано доцільність використання комплексного оцінювання до аналізу сукупного фінансового потенціалу країни.

Ключові слова: сукупний фінансовий потенціал країни; комплексна оцінка.

Табл. 1. Літ. 12.

Оксана В. Портная
**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ СОВОКУПНОГО
ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА СТРАНЫ**

В статье рассмотрены разные методологические подходы к оценке финансового потенциала субъектов хозяйствования. На основе проведенного анализа предложена и обоснована целесообразность использования комплексной оценки для анализа совокупного финансового потенциала страны.

Ключевые слова: совокупный финансовый потенциал страны; комплексная оценка.

Oksana V. Portna¹
**ASSESSMENT METHODOLOGIES FOR AGGREGATE
FINANCIAL POTENTIAL OF A COUNTRY**

The paper examines different methodological approaches to assessment of financial potential of economic entities. Based on the accomplished analysis, practicability of introducing integrated assessment of the aggregate financial potential of a country is suggested and grounded.

Keywords: aggregate financial potential of a country; integrated assessment.

Постановка проблеми. У даний час в економічній літературі та господарській практиці широко стала використовуватися категорія «фінансовий потенціал» як відображення фінансових ресурсів та можливостей держави, регіонів, фірм, домогосподарств. Дослідження фінансового потенціалу проводяться переважно на мікрорівні, але у світлі нашого дослідження для підтримання фінансової стабільності національної економіки та підвищення фінансово-економічної безпеки країни виникає необхідність формування, накопичення, реалізації та зміцнення сукупного фінансового потенціалу України. У сучасних ринкових умовах можливим є пошук та виконання заходів, спрямованих на підвищення якості та ефективності процесу управління сукупним фінансовим потенціалом країни, яке базується на адекватній оцінці останнього. У сучасних умовах важливим завданням стає розробка методологічних засад аналізу та оцінки сукупного фінансового потенціалу України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує багато теоретичних і методичних розробок, пов'язаних з оцінкою різних видів потенціалу, окремих складових фінансового потенціалу та ефективності їх використання. Зазначені питання досліджували В. Борнос [1], В. Глушенко [2; 3], І. Карпенко [1], М. Крупка [4], Є. Лапін [5], В. Матросова [6], П. Стецюк [8], Л. Шаульська [9], С. Шумська [11] та ін.

---

¹ Karazin Kharkiv National University, Ukraine.

Невирішені частини проблеми. Однак існуючої науково-методичної бази недостатньо через відсутність загально визнаної методології оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни, не забезпечено належного прикладного рівня. Тому питання методологічних засад оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни, його формування та ефективності використання вимагають ретельної розбудови.

Метою дослідження є визначення та обґрунтування методологічних засад оцінювання сукупного фінансового потенціалу України.

Основні результати дослідження. У науковій літературі розглядаються методи оцінювання фінансового потенціалу суб'єктів господарювання: аналоговий, витратний, грошової оцінки елементів потенціалу, експертний, індексний, індикативний, результатний, ресурсно-індексний та інші.

Узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних наукових доробок дозволили сформуванню типології методів оцінювання потенціалу. Грунтовні дослідження Є. Лапіна [5] доводять, що є такі концепції оцінювання потенціалу: ресурсна (визначення потенціалу виходячи з суми витрат на його формування та використання), порівняльна (визначення потенціалу на базі порівняння з аналогами), результативна (визначення потенціалу за розміром чистого потоку економічних результатів від його використання). Як Є. Лапін [5], так і Л. Шаульська [9] визначають та аргументують 4 головні варіанти оцінювання потенціалу: кількісний (прямий і непрямий), якісний та інтегральний, групують методи оцінювання потенціалу на:

- методи непрямого оцінювання (використання фактичних значень показників, що характеризують результати його використання);
- методи прямого оцінювання (оцінювання можливостей в майбутньому).

На погляд О. Носової та О. Маковоз [7, 26–27], перш ніж розглядати методи оцінювання потенціалу, необхідно визначитися з напрямками самої оцінки. Оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни, як і будь-якого потенціалу, доцільно здійснювати за двома напрямками:

- оцінювання наявності потенціалу;
- оцінювання реалізації (ефективності використання) потенціалу.

Це логічний підхід до оцінювання потенціалу, але традиційно сутність його базується на ресурсах та результатах. У своєму дослідженні В. Борнос та І. Карпенко аналізують і порівнюють два принципових підходи до формування фінансового потенціалу територій: ресурсний (потенційний) і результативний. Вони доходять висновку, що «критично оцінюючи обидва підходи, слід зазначити, що вони мають як позитивні, так і негативні характеристики. Так, ресурсний підхід базується на відомій оцінці «від досягнутого рівня», методах екстраполяції та виявленні тенденцій по ретроспективним даним. Що стосується визначення ресурсів території на основі потенційних параметрів результативності використання ресурсів, то його застосування нашою наукою базується на ряд об'єктивних труднощів. Це пов'язано, в першу чергу, з недосконалістю методичного апарату оцінки результативності та практичним застосуванням системи єдиних критеріїв результативності для територій, що відрізняються за рівнем соціально-економічного розвитку з урахуванням й інших факторів» [1,

33]. Підтримуємо думку зазначених авторів, що обидва підходи слід розглядати в їх взаємозв'язку і взаємозумовленості.

Методи використовуються залежно від цілей та змісту завдань при дослідженні різних видів потенціалу, окремих складових фінансового потенціалу та ефективності їх використання. Розглянуті підходи можна застосувати й до оцінки сукупного фінансового потенціалу країни [12]. Це, на нашу думку, є цілком логічним з огляду на дефініції фінансового потенціалу: ресурсну, результативну, комбіновану. Запропоновані підходи до оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни слід доповнити комбінованою комплексною концепцією, що обумовлює поєднання різних концепцій. В. Матросова [6, 310–311] пропонує досліджувати кількісні та якісні показники, а також показники ефективності функціонування та застосування наявних умов і можливостей їх використання.

Аналізуючи вищенаведені підходи, ми бачимо, що їх існує велика кількість, проте жодний з них не адаптований до аналізу та оцінки сукупного фінансового потенціалу України. Узагальнемо проблеми, з якими стикаються дослідники при розробці методологічних підходів та методик оцінки фінансового потенціалу. Спираємось на думки В. Глуценка, який вважає, що [2, 11, 12, 17; 3, 22]:

- в умовах обмеження ресурсів економіки, а значить і фінансів, постає проблема детального аналізу всіх видів ресурсів, їх оптимального перерозподілу, а також розмежування процесів їх формування та реалізації;

- фінансові потоки складають зміст фінансового потенціалу суб'єкта. З точки зору фінансового менеджменту фінансові потоки надзвичайно рухливі у часі, що спонукає різносторонню оцінку фінансового потенціалу у поточному та багатоваріантному аспектах;

- серед методів оцінки потенціалу виділяють і методики оцінки. Важливо зрозуміти, що всі вони мають право на існування і використовуються залежно від змісту завдань при дослідженні як оцінки фінансового потенціалу загалом, так і його окремих складових;

- слід уникати при виборі методів оцінки цього поняття некоректних характеристик потенціалу як «сукупності можливостей» або «спроможностей», оскільки всі вони хоч і мають кількісну визначеність, не гарантують визначення прихованого потенціалу та потенційних можливостей.

Отже, ми бачимо, що фінансовий потенціал має свою специфіку. На думку П. Стецюк, «управління фінансами потребує ідентифікації та якісної і кількісної оцінки фінансової складової діяльності, що характеризує не лише досягнутий рівень, але і фінансові перспективи. При цьому слід враховувати дві важливі умови. Перша: з точки зору вимог системного підходу оцінка має забезпечувати найповнішу характеристику стану та динамічної трансформації об'єкта управління. Друга: логіка економічної доцільності вимагає, щоб обрані інструменти й засоби оцінки забезпечували найменші витрати на її здійснення та досягнення поставленої мети порівняно з усіма іншими можливими альтернативними варіантами. Маємо на увазі, що не завжди досконалі методи забезпечують найкращі результати» [8, 72].

Сукупний фінансовий потенціал країни визначається певними складовими, характеризується формуванням та функціонуванням сукупності фінансових ресурсів, доцільністю їх розміщення, ефективністю їх використання, фінансово-економічними взаємовідносинами між складовими. У нашому дослідженні методологічних основ оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни будемо виходити з того, що він є критерієм, який дозволяє кількісно оцінити сукупність фінансових ресурсів країни, фінансову незалежність національної економіки та якісно оцінити ефективність її функціонування. Адже, як зазначає М. Крупка, «оцінка динаміки, основних тенденцій і особливостей накопичення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України в розрізі ключових його складових з урахуванням ролі окремих сегментів, безпекових аспектів і специфіки формування є запорукою прийняття правильних рішень» [4, 32]. Досліджуючи фінансовий потенціал України, С. Шумська [11] дає його структурну та кількісну оцінку. Але, як вона відзначає, розрахунки кількісної оцінки сукупного фінансового потенціалу України та його структури зроблено незалежно від того, на які цілі ці ресурси можуть бути використані – просте чи розширене відтворення, споживчі потреби чи витрати на розвиток (економічне зростання). Також в ньому не враховано тіньові фінансові ресурси. Розглядаючи світовий досвід побудови системи моніторингу фінансової стабільності, С. Шумська стверджує, що «найефективнішими є три методи – якісний, метод економетричного моделювання і метод непараметричних оцінок» [10, 39].

Оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни повинна враховувати кожний аналітичний розріз, який необхідно досліджувати. Задача полягає у створенні єдиного аналітичного простору, здатного комплексно охопити сукупний фінансовий потенціал країни й надати максимально повну та адекватну його оцінку. Саме цим зумовлюється необхідність і значущість комплексної оцінки сукупного фінансового потенціалу країни, а також наявністю великої кількості показників, що беруться до уваги, та обмеженими можливостями людини осягати й узагальнювати великі масиви різнорідної інформації.

Методологічні підходи до комплексного оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни потребують першочергового визначення завдання її функціонування, структури, об'єкта та предмета оцінювання. Основним завданням побудови комплексної оцінки сукупного фінансового потенціалу країни буде його аналіз в розрізі складових та територій, взаємозв'язків між ними за допомогою множини аналітичних підходів, розробки рекомендацій щодо його коригування. Отже, ми маємо змогу задати умови, що будуть характеризувати систему оцінки сукупного фінансового потенціалу країни та виходячи з цього її будувати, що повинно стати основним інструментом моніторингу сукупного фінансового потенціалу країни. Комплексна оцінка сукупного фінансового потенціалу країни є характеристикою, яку отримують за одночасного й узгодженого вивчення сукупності параметрів, які відображають усі або більшість аспектів зміни та розвитку досліджуваного об'єкта (табл. 1).

Для вимірювання, аналізу та оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни пропонуємо використовувати різні методологічні підходи з використанням статистичних, експертних, розрахункових даних вимірювання

Таблиця 1. Структура та класифікація методів комплексного оцінювання сукупного фінансового потенціалу країни та напрямки її використання, авторська розробка

Класифікаційна ознака	Методи оцінювання	Зміст методів	Результати оцінювання
За напрямком формування інформаційної бази	Кількісні	В якості інформаційної бази використовуються кількісний сумарний обсяг фінансових ресурсів усіх складових сукупного фінансового потенціалу країни на певну дату.	Визначення загального обсягу та достатності сукупного фінансового потенціалу країни для задоволення потреб суб'єктів економіки та країни загалом
	Експертні	В якості інформаційної бази використовуються думки досвідчених фахівців	Експертна оцінка можливостей формування та реалізації сукупного фінансового потенціалу країни, задоволення потреб економіки
В залежності від методики визначення оцінних показників	Коефіцієнтні	Грунтуються на використанні певного переліку коефіцієнтів (індикаторів) стану об'єкта – відносних показників, які визначаються шляхом порівняння між собою певних абсолютних показників.	Характеристика формування сукупного фінансового потенціалу країни, встановлення порогових меж
	Індексні	Передбачають розрахунок динамічних змін стану об'єкта дослідження у часі (темпи зростання, темп приросту тощо)	Характеристика змін в обсягах формування, накопичення та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни
В залежності від методики дослідження оцінних показників	Динамічний аналіз	Передбачає вивчення показників у динаміці	Відображення структури та динаміки фінансових ресурсів усіх складових та сукупного фінансового потенціалу країни загалом
	Еталонний аналіз	Порівняння фактичного значення показника з еталонним значенням, який визначено як допустима межа його зміни	Оцінка ефективності процесів сукупного фінансового потенціалу країни
За необхідністю використання аналітичного апарату	Економіко-математичні	Дозволяють аналітичними методами досліджувати реальний об'єкт	Обґрунтування формування та раціонального функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, його прогнозування
	Одноментні	Статичні методи, що оцінюють фактичний стан, не забезпечуючи можливості розробки заходів на перспективу	Визначення фактичного кількісного обсягу сукупного фінансового потенціалу країни
За способами оцінки	Стратегічні	Дозволяють оцінити не тільки стан об'єкта на конкретну дату, а й розробити стратегічні заходи щодо покращення потенціалу	Обґрунтування стратегічних напрямів функціонування сукупного фінансового потенціалу країни, вибір ефективних стратегій
	Індикаторні	Базуються на використанні системи індикаторів, тобто характеристик, які дають можливість у формалізованому вигляді описати стан досліджуваного об'єкта і на цій базі формувати рекомендації щодо підвищення результативності функціонування об'єкта	Характеристика стану сукупного фінансового потенціалу країни, розробка заходів з активізації його формування та підвищення ефективності функціонування
	Матричні	Основною є ідея розгляду процесів формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни у їх взаємозв'язку та динаміці	Відображення та характеристика процесів формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни

кількісно-якісного стану, можливостей, результатів формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни.

Застосування різних методів оцінки сукупного фінансового потенціалу країни дасть змогу відійти від традиційної сумарної оцінки і наблизитися до всебічної оцінки в залежності від цілей дослідження, що дасть можливість підвищити ефективність формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни та управління національною економічною системою в цілому. Це також уможливить його критичну оцінку як у статистичній за певний період, так і в динаміці – за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» формування та функціонування сукупного фінансового потенціалу країни тощо. Слід зазначити, що використання того чи іншого методу залежить від обраного підходу, цілей оцінки, змісту завдань, виду і повноти вихідної інформації, специфіки як складових, так і сукупного фінансового потенціалу країни загалом, що оцінюється, та інших чинників. Запропоновані методологічні засади дають змогу дослідження сукупного фінансового потенціалу країни у зв'язку з постійною зміною фінансово-економічних умов України, отримати реальну інформацію про сукупний фінансовий потенціал країни, про вплив факторів оточуючого фінансово-економічного середовища, дозволяють найбільш повно оцінити характер використання сукупності фінансових ресурсів. Існуючий методичний інструментарій має бути систематизований та адаптований до оцінки сукупного фінансового потенціалу країни за виділеними напрямками з метою забезпечення релевантності цілей і результатів оцінки.

Висновки. Розуміння сукупного фінансового потенціалу країни та його своєчасний і якісний аналіз, вибір необхідного методу оцінювання та системи показників, забезпечать його всебічне вивчення та представлення для прийняття управлінських рішень, спрямованих на вирішення питання формування та обрання напрямів функціонування сукупного фінансового потенціалу країни.

1. *Боронос В., Карпенко І.* Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону // Схід.– 2011.– №1.– С. 32–36.

2. *Глуценко В.* Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання: загрози та напрями зміцнення // Розвиток фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основа досягнення фінансово-економічної безпеки: Кол. монографія / Кол. авт.; За ред. В.В. Глушенка. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 7–25.

3. *Глуценко В.В.* Концептуальні основи формування фінансового потенціалу суб'єктів господарювання в Україні // Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (1.02.2013, Харків). – Х., 2013. – С. 13–25.

4. *Крук М.І., Демчишак Н.Б.* Оцінка фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України // Фінанси України.– 2011.– №11. – С. 22–32.

5. *Ланін Є.В.* Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління: Автореф. дис... докт. екон. наук: спец. 08.07.01 – Економіка промисловості / НТУ ХПІ. – Х., 2006. – 37 с.

6. *Матрочова В.О.* Комплексний підхід до оцінки економічного потенціалу підприємства // Наука й економіка: Наук.-теор. журнал Хмельницького економічного університету.– 2012.– Вип. 4, Т. 1. – С. 307–312.

7. *Носова О., Маковоз О.* Методи оцінки економічного потенціалу суб'єктів господарювання // Розвиток фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основа досягнення фінансово-економічної безпеки: Кол. монографія / Кол. авт.; За ред. В.В. Глушенка. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 26–41.

8. *Стецюк П.А.* Проблеми визначення та оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств // *АгроІнКом.*— 2008.— №3–4. — С. 72–76.

9. *Шаульська Л.В.* Трудовий потенціал: багаторівнева стратегія збереження та розвитку: Автореф. дис... докт. екон. наук: спец. 08.09.01 — Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. — К., 2006. — 35 с.

10. *Шумська С.С.* Система індикаторів попередження кризи: міжнародний досвід та проблеми вибору для України // *Фінанси України.*— 2010.— №6. — С. 38–49.

11. *Шумська С.С.* Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки // *Фінанси України.*— 2007.— №5. — С. 55–64.

12. *Bratu, M.* (2012). Accuracy Assessment of Short Run Macroeconomic Forecasts in Romania. *Economics & Sociology*, 5(1): 26–38.

Стаття надійшла до редакції 8.12.2014.